

КРИМИНОЛОШКЕ КЛАСИФИКАЦИЈЕ И ТИПОЛОГИЈЕ РЕЦИДИВИСТА

У раду се указује на значај и сложеност класификовања и стварања одређених типологија делинквената уопште, посебно рецидивиста (повратника), даје се преглед постојећих класификација и типологија према кривичноправним решењима у појединим земљама, као и неколико различитих криминолошких класификација. Детаљније се анализира класификација рецидивиста на делинквенте из навике, делинквенте по тенденцији и професионалне делинквенте. С обзиром на практичну вредност класификација и типологија указује се и на извесне класификације рецидивиста настале на основу емпиријског материјала.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: КЛАСИФИКАЦИЈА, ТИПОЛОГИЈА, РЕЦИДИВИСТИ, ДЕЛИНКВЕНТИ ИЗ НАВИКЕ, ДЕЛИНКВЕНТИ ПО ТЕНДЕНЦИЈИ, ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЛИНКВЕНТИ

1. Појам и правила класификовања

Класификовање се у методологији дефинише као одређивање места неког појма у систему појмова или као сређивање појмова о неком подручју ствари или права.⁽¹⁾ Утврђена правила класификовања састоје се у јасном одређивању појма односно предмета који се класификује; одређивању јединственог принципа, особине карактеристичне за дату класу предмета или појава (принцип деобе); потпуности, исцрпности и адекватности, разграничењу чланова деобе или врсте рода и одређивању рода као највишег појма који представља карактеристику садржаја врсте или појединачног примерка.

На основу класификације могуће је стварати одређене типологије. Типологија има за циљ да одреди у скупу јединки одређене издиференциране типове да би могла да утврди припадност једног субјекта овом или оном типу.

Класификације и типологије делинквената постоје у области кривичног права, криминологије и пенеологије, па се разликују по циљевима и критеријума за њихово стварање правне, криминолошке и пенеолошке класификације делинквената. Циљ класификација и типологија у свим овим наукама је вишеструк: са становишта одговорности за извршено кривично дело, примене принципа индивидуализације, утврђивања степена друштвене опасности делинквената, сузбијања криминалитета и остваривања циљева ресоцијализације.

У криминологији се класификациони системи и типологије делинквената јављају крајем 19. века са проучавањем личности делинквента и појавом антрополошких и психолошких теорија. Од појаве класификација и типологија делинквената па до данас није било сагласности у погледу одређивања јединствених критеријума за класификацију и постизања јединствених типологија. Сваки аутор је, зависно од свог теоријског и методолошког опредељења, стварао сопствену класификацију и типологију делинквената. Користећи различите типолошке механизме, аутори су распоређивали делинквенте на поједине типове на основу извесних битних обележја међусобно повезаних, која су служила за установљивање одређеног делинквентног типа. Многе класификације и типологије нису имале никакав практичан значај, па је било аутора који су критиковали класификацију делинквената на поједине типове због тога што типологија не иде за свеобухват-

1) Зајечарановић, Г.: Основи методологије науке. Научна књига, Београд, 1987, с.112.
2) Сапера, Г.: Криминална личност и типологија делинквената, ЈРККП, 3/1973, с.419.

ним проучавањем сваке личности, већ проучава заједничке аспекте, тако да свака јединка тежи да исчезне утапајући се у апстракцију једног типа.⁽²⁾

Сапера⁽³⁾ разликује три фазе у развоју типологије делинквената у криминологији:

1. Натуралистичка фаза, која се у криминологији сматра фундаменталном, приступа типологији у складу са натуралистичким ставом ботаничара или зоолога. Lombroso је у свом делу "Човек делинквент" поделио извршиоце кривичних дела на пет група: рођени криминалци, умоболни и слабоумни криминалци, криминалци из неодољиве страсти, криминалци из навике и случајни криминалци. Италијански криминолог Ferri све криминалце дели на две групе: криминалци по навизи и случајни криминалци унутар којих постоји пет категорија: ментално болесни, рођени, по навизи, случајни и из страсти.

2. Клиничка фаза - почиње класификацијом Di Tullia, који разликује три основне категорије делинквената; случајне, конституционалне и луде. Психологија и психоанализа су много утицале на стварање типологија делинквената у оквиру ове фазе. Alexander и Staub разликују тип злочинца без Над-ја, односно злочинца са "криминалним Над-ја". Aschaffenburg, полазећи од психолошких елемената, даје следећу класификацију: страствени, пригодни, предумишљајни, рецидивисти, хабитуални и професионални делинкенти.

3. Критичка фаза - обухвата негирање научне могућности типологије делинквената.

Питањем класификације и типологије делинквената у криминологији нарочито су се бавили немачки и аустријски писци (Exner, Seelig, Mezger и др.). Exner је поделио криминалце са карактеролошког аспекта на криминалце по стању и пригодне криминалце, а са криминолошко-социолошког становишта на чисте, мешовите, паралелне и променљиве типове. Mezger наводи поделу према психолошким и криминално-политичким критеријумима на преступнике из конфликта, пригодне преступнике, преступнике из страсти, преступнике из навике и преступнике на мах. Seelig је поделио делинквенте с обзиром на типичне комплексе обележја на: чисте типове (професионални злочинци из нерада, злочинци против имовине из незнатне отпорности, агресивни криминалци, криминалци из сексалне необузданости, криминалци усред необуздане кризе, криминалци примитивних реакција, криминалци из идеолошких разлога и криминалци из недостатка друштвене дисциплине), мешовите типове (који показују обележја више типова) и атипични случајеви који се не могу подвести у горње групе и подгрупе.⁽⁴⁾

У совјетској криминолошкој литератури постоји неколико класификација делинквената на основу криминолошких критеријума. Група писаца (Жудрјавцев и др.) полазећи од карактера антисоцијалне усмерености, њене дубине и чврстине и вредносних оријентација личности делинквената, дели делинквенте на пет група: случајни, ситуациони, нестабилни, злонамерни и нарочито опасни.

Поред наведених класификација делинквената постоји и низ других, чија се вредност одређује на могућностима стварања једне у основи научне класификације и типологије која би била проверена и практично искоришћена у пракси.

2. Различите класификације и типови рецидивиста

У оквиру постојећих типова делинквената рецидивисти представљају посебну категорију. Иако међусобно хетерогени, рецидивисти у односу на примарне делинквенте испољавају низ посебних психолошких и социјалних карактеристика са различитим садржајем и интензитетом манифестовања.

Проблему класификације рецидивиста може се прићи са различитих аспеката, што зависи од потреба и циља класификације. Полазећи од различитог дефинисања појма поврата, може се извршити кривичноправна, криминолошка и пено-

3) Сапера, Г.: Криминална личност и типологија делинквената ЈРККП, 3/1973, с.419.

4) Милутиновић, М.: Криминологија. Савремена администрација, Београд, 1985, с.436.

лошка класификација рецидивиста.⁽⁵⁾ Криминолошке класификације рецидивиста су најсвеобухватније, али и повезане са кривичноправним класификацијама.

Кривичноправне класификације рецидивиста произилазе из националних законодавстава и претежно су засноване на строго формалним елементима. Оне, по правилу, обухватају повратнике као једну или више категорија, при чему се сва савремена законодавства могу сврстати у четири групе.⁽⁶⁾ У прву групу спадају она законодавства која позају само једну категорију повратника (СССР и ЧСР, Мађарска, већи број држава САД). Постојање ове категорије повратника засновано је искључиво на објективним критеријумима (ранија осуђиваност, поновно извршење кривичних дела, временски размак између извршења кривичних дела и др.) У погледу кажњавања повратника предвиђено је да је то отежавајућа или поопштравајућа околност која утиче на примену строже казне. Другу групу чине она законодавства која предвиђају две категорије: повратника и делинквенте из навике (нпр. Швајцарска, Норвешка, Белгија и др.) Основна одлика делинквената из навике састоји се у томе што су то лица која испољавају склоност за вршење кривичних дела. Постојање те склоности законски се само претпоставља, док се њено конкретно утврђивање врши од стране суда. У трећу групу спадају она законодавства која познају три категорије повратника: мултирецидивисте, делинквенте из навике и професионалне делинквенте (нпр. Грчка, Данска и др.). И најзад, постоје законодавства (нпр. Италија) која познају четири категорије повратника: мултирецидивисте, делинквенте из навике, професионалне делинквенте и делинквенте по тенденцији.⁽⁷⁾

Иако КЗ СР Југославије садржи само прописе о одмеравању казне у случају поврата и вишеструког поврата,⁽⁸⁾ не може се рећи да не предвиђа једну посебну категорију повратника - делинквента из навике. Приликом одређивања појма вишеструког повратника, предвиђено је да, поред објективних услова везаних за ранију осуђиваност и извршење новог кривичног дела, делинквент "показује склоност за вршење кривичних дела". Ова склоност, коју суд утврђује кроз оцену раније извршених кривичних дела и личности учиниоца, изражава се у оцени да ли се ради о делинквенту који је спреман да и даље понавља криминално понашање. За разлику од тзв. обичног повратника (у литератури означеног као случајни рецидивиста или псеудорецидивиста), вишеструки повратник не само да је више пута осуђиван (то може бити последица животних прилика или личних тешкоћа), већ је у дубљем конфликту са друштвеним нормама са јаче израженом склоношћу за вршењем кривичних дела (умишљајно вршење кривичних дела са већом друштвеном опасношћу, упорност, истрајност, безобзирност и сл.). Према томе, појам вишеструког повратника из чл. 46 ст. 1 тач. 1 КЗ Југославије идентичан је појму делинквента из навике како је одређен у литератури и страном законодавству. С обзиром на то да је склоност криминолошка, психолошко-социолошка категорија, законодавац је приближио кривичноправно и криминолошко вредновање мултирецидивиста.

Криминолошке класификације рецидивиста су различите, бројне и, за разлику од кривичноправних, не задовољавају се класификацијом рецидивиста само на основу законских услова, већ се првенствено оријентишу на упознавање личности повратника, испитивање његовог стања и изражене склоности за вршење кривичних дела, као и других криминогених фактора који су утицали на такво

- 5) Овакву класификацију повратника од наших теоретичара познаје др Т. Марковић, с тим што додаје и криминалистичку класификацију за коју сматра да спречава повратнике у извршењу нових кривичних дела. Детаљније: Марковић, Т.: Проблем класификације повратника, Проблеми поврата, Београд, 1971, с.416-226.
- 6) Овакво сврставање савремених законодавстава у погледу класификације повратника у нашој теорији извршио је проф. др Љубиша Лазаревић. Детаљније: Лазаревић, Љ.: Повратници, делинквенти по навизи, професионални делинквенти и делинквенти по 1/1966, стр. 18-24.
- 7) Миладиновић, В.: Поврат у кривичном праву, ИРО" Светозар Марковић", Београд, 1983, с.76.
- 8) Општа правила о одмеравању казне - чл.41 ст.2, поопштравање казне у случају вишеструког поврата - чл.46 ст.1 тач.1.

понашање. Стога је за утврђивање криминолошке класификације рецидивиста неопходно "комплексно изучавање кривичних дела која се појављују у поврату, система мера и санкција које се примењују према повратницима, затим начина њихове примене, свестрано испитивање личности повратника, укључујући и психосоцијално испитивање, а по потреби и психијатријску експертизу и на крају дати прогнозу о сваком поједином случају, која треба да представља синтезу прикупљених сазнања о личности одређеног повратника".⁽⁹⁾

Криминолошке класификације рецидивиста су потпуније и свеобухватније у односу на кривичноправне, али међу њима нема јединственог, општеприхваћеног система. Сваки аутор изложио је сопствени класификациони систем рецидивиста зависно од сврхе и циљева класификације, полазних критеријума (који могу да буду различити, на пример: врста извршеног кривичног дела, појавни облик рецидивизма, начин извршења дела, психосоцијалне карактеристике личности, учесталост вршења кривичних дела и сл.), па је описивао поједине типове рецидивиста на основу извесних заједничких обележја.

Једна од првих криминолошких класификација рецидивиста која се појавила у теорији је класификација рецидивиста на три категорије: делинквенти (преступници) из навике, делинквенти по тенденцији и професионални делинквенти (преступници-криминалци).

2.1. Делинквенти (преступници) из навике

Делинквенти (преступници) из навике су друштвено неприлагођене личности код којих се понављањем кривичних дела постепено ствара навика за криминалним понашањем, која им омогућава да од те делатности животно егзистирају. Међутим, лице које чешће врши кривична дела не мора самим тим да буде и склоно криминалном понашању-постоје случајни мултирецидивисти.⁽¹⁰⁾ Слични случајни мултирецидивистима су ситуациони повратници (Милосављевић), који се описују као личности чија криминална активност произилази из материјалних или личних криза или је резултат поремећене структуре личности. Међу њима су чести алкохоличари, психонеуротичари и психопатске личности. Деле се на ситне ситуационе лопове, саобраћајне преступнике, агресивне типове и сексуалне преступнике.

Делинквент из навике је лице које његова неприлагођеност да живи у друштву води "поновљеним конфликтима са средином, конфликтима који у овом случају узимају форму престапа против правила која се у тој средини сматрају неопходним".⁽¹¹⁾ Са вршењем кривичних дела почиње у раној младости, тако да му та делатност постаје саставни део живота. Даља карактеристика делинквента из навике је да је веома поводљив и не пропушта погодну прилику за извршење кривичног дела.

9) Марковић, Т.: Рецидивизам-третман рецидивиста (докторска дисертација), Загреб, 1964, с.442.

10) Belesa dos Santos: Le traitement et la liberation des delinquants d'habitude, Revue penitenciare et de droit penal, 1956.. Цит. према Лазаревић. Љ.: Повратници, делинквенти по навизи, професионални делинквенти и делинквенти по тенденцији у савременом кривичном праву, ЈРККП 1/1966, с.16.

Категорија случајних мултирецидивиста у литератури се назива и псеудорецидивиста -видети Незкусила, Ј.:Ческословенска криминологије, превод с чешког, Москва, Прогрес, 1982, с.186. Pinatel, J. такође наводи ову категорију, поред хроничних делинквената (професионалних или друштвено неадаптираних који обављају криминалну активност као занат) и маргиналних, који се налазе између случајних и хроничних и теже хроничној криминалној активности или престају да чине деликте. Према Pinatelу (Classification des criminelles et de droit penal compare, 1965) код случајних делинквената криминална активност представља изузетак у односу на њихово редовно понашање, објашњење њихове активности треба тражити на друштвеном, психолошком и моралном плану.

11) Cannat, P.; Le probleme de l'unification, de la peine et de mesure de surete en ce qui concerne specialement les delinquant d'habitude, Revue international de droit penal, 1953. цит.према Лазаревић, Љ., оп. сит.с.16.

Szabo наводи три главна типа делинквената који се највише подударају са злочинцем из навике. То су: политички злочинац, који врши антисоцијалне радње из идеолошких разлога, који није себичњак, може да изврши крађу, односно убиство а да, међутим, не прихвати да се сматра злочинцем, а то је чињеница која ће га разликовати од професионалног злочинца са којим има многобројне заједничке друштвено-културне карактеристике; злочинац белог оковратника, који се регрутује из виших слојева друштва, међу банкарима, индустријалцима, неким члановима слободних професија; професионални злочинац, који је изучио техничке елементе заната у додиру са добро организованом средином, културно интегрисаном и чији је прототип мафија.⁽¹²⁾

Savan Ruth указује на четири категорије криминалаца из навике (пored професионалних криминалаца; организованих криминалаца, који се деле на криминалне синдикате, гангове, изнуђиваче, политичку ушenu и корупцију; криминалаца који живе у некриминалном свету и могу да буду случајни, ситуациони, епизодни, чиновнички и криминалаца који су лоше прилагођени а деле се на психотичаре, психоневротичаре и психопатске личности): пијанице, уживаоце дрога, скитнице, ситне лопове и препродавце.

Делинквенти из навике заступљени су и у класификацији Elliott Mable,⁽¹³⁾ поред проневерилаца, сексуалних преступника, убица, лопова, продаваца украдене робе, варалица, изнуђивача, коцкара, проститутки, политичких преступника и др. Преступник из навике, према Elliott Mable, извршио је три или више преступа, показује склоност за вршењем кривичних дела, из својих грешака није извукао поуку, има 'рђаву прошлост', неповољне домаће прилике, није се снашао у школи, лоше је изабрао позив и издржао је неколико казни у казним установама или поправилиштима.

Galy Gisele⁽¹⁴⁾ за повратнике из навике, који представљају посебну категорију поред професионалних лопова и случајних лопова, наводи да трпе утицај средине који је тешко, ако не и немогуће избећи.

2.2. Делинквенти по тенденцији

Ова категорија рецидивиста веома је слична делинквентима из навике, тако да их је тешко у потпуности разграничити. Као и делинквенти из навике, делинквенти по тенденцији показују склоности и навике да се криминално понашају, али је основ разликовања ове две категорије у пореклу те склоности, навике или тенденције за криминалним понашањем. Док је код делинквената из навике криминална склоност више условљена егзогеним, социјалним факторима, код делинквената по тенденцији више настаје услед ендогених фактора. "Под категоријом делинквената по тенденцији подразумевају се делинквенти код којих је преодоминантан персонални фактор, због кога је предиспозиција ка деликту тако висока да изгледа као склоност. Покретачи криминалних тенденција везују се за елементе конституције, нагона или за биолошке потребе. Ови био-психолошки услови лица су најчешће наследни или, бар, потичу од рођења. То не искључује да они могу настати и због повреда, болести, инфекције итд. Напротив, сматра се да је искључено да се делинквентом по тенденцији може постати под утицајем који врши амбијент. Да би се код неког лица формирала стварна и одговарајућа тенденција ка злочину, неопходна је нека конституционална аномалија".⁽¹⁵⁾ Сматра се да, уколико је интелектуални ниво и свест убица о друштвеним вредностима на нижем нивоу, утолико код њих, под утицајем нагона јаче долазе до изражаја криминалне тенденције на које их терају нагони. Категорија делинквената по тенденцији приближава се често категорији анормалних делинквената, посебно делинквената психопата. За одређивање категорије делинквената по тенденцији

12) Szabo, D.: Етиологија повратништва. ЈПККП 4/68, с.607.

13) Elliott, M.: Злочин у савременом друштву, "Веселин Маслеша", Сарајево, 1962, с.94.

14) Galy, G: les formes du recidivisme et leur evolution, Revue internationale de police criminelle, Paris, 1958, Мала енциклопедија идеја, Београд. 1975, с.82.

15) Grispigni, F.: Le probleme de l'unification des. peines et des mesures de surete; Revue internationale de droit penal, 1953., с.799. Цит. према: Лазаревић, Љ., op.cit.с.17.

није неопходно да се ради о поновљеном криминалном понашању, јер и једно извршено кривично дело по својој тежини, начину извршења, мотивима, може бити довољно као индиција ове тенденције.

Има схватања да криминалне тенденције не морају потицати од нагона, већ могу бити стечене. На пример, стално уживање алкохола и дроге може развити склоност ка другим облицима девијантног понашања. Ове склоности се учвршћују и јачају као диспозиције у чијој основи леже нагони. Тако се повезују лични и социјални чиниоци у криминалном понашању рецидивиста.⁽¹⁶⁾

2.3. Професионални делинквенти

Категорија професионалних делинквената заступљена је у готово свим класификацијама рецидивиста. Приликом дефинисања професионалних делинквената, аутори наглашавају да су то лица која криминалну активност обављају у виду заната, као своје стално занимање, професију, која им обезбеђује средства за egzистенцију и представља главни извор зараде, прихода. "Оно што карактерише ову категорију делинквената то је да су они постигли један степен криминалне зрелости у том смислу што је њихов став према друштву непоправљиво непријатељски и што они одлично поседују једну или више криминалних техника."⁽¹⁷⁾

Једно од основних обележја професионалних делинквената је да кривична дела врше брзо, вешто, спретно уз развијене склоности и навике за криминалну активност, уз велико просторно маневрисање. Они улажу свој труд, време и капитал у делатности које је држава забранила (проституција, коцка, трговина дрогама, отмица, фалсификовање итд.). Брзо "млаћење великих пара" главни је циљ професионалних преступника. Професионални преступници могу бити вешти техничари, као у случају фалсификатора, или сурови наоружани људи, као у случају ганстера. Понекад обављају послове који су на граници између дозвољеног посла и отвореног преступништва.⁽¹⁸⁾ Професионални криминалци криминалну делатност обављају организовано, тј. уз постојање узајамних усмених или прећутних договора ради помагања, као и договора са државним службеницима који примењују закон и са људима из политичког апарата ради заштите од хапшења и кажњавања.

Каријера професионалних криминалаца има "свој посебан сјај", баш као каријера веома талентованог човека, уметника. Професионални криминалци су у горњој класи криминалаца, па се може рећи да су они "елита криминалаца" или "криминалци са стилем".⁽¹⁹⁾ Схватајући криминалитет само као начин да се дође до новца, професионални криминалци не осећају грижу савести због извршеног кривичног дела, њихове социјалне вредности су социопатског порекла.

У оквиру категорије професионалних криминалаца разликују се поједини типови, па се врше класификације професионалних криминалаца зависно од "специјализације" за злочиначку активност и врсте извршених кривичних дела. Ел-лиот наводи као главне типове преступа које чине професионални криминалци: 1. крађа личне имовине или новца, која се дели на обијање, крађу и разбојништво; 2. примање украдених ствари; 3. подваљивање; 4. "ракетирање" и 5. коцкање свих врста. Милутиновић дели професионални криминалитет на две подгрупе: криминалитет "белог оковратника" и организовани криминалитет, а професионалне криминалце, према тежини и карактеру криминалне делатности, дели на: ситне преступнике (врше кривична дела без примене насиља, ђепароши), професионалце-варалице (врше кривична дела путем примене разних варалачких техника) и тешке криминалце (примењују насиље, служе се оружјем).⁽²⁰⁾

-
- 16) Пешић, В.: Криминологија, Универзитет "Вељко Влаховић", Титоград, 1984, с.257.
17) Pinatel, J.: Le probleme de l'unification des peines et mesures de surete, Revue international de droit penal, 1953, с.583.
18) Elliot M.: op.cit.с.113.
19) Reckles, W.: The Crime Problem, Third Edition, Corpyuright, 1950, 1961, Appeleton-Century, Croffits, инц.
20) Милутиновић, М.: Криминологија, Савремена администрација, Београд, 19 , с.

Милосављевић наводи професионалне криминалце као један тип повратника, поред полупрофесионалних криминалаца (вишеструки повратници са крајним казнама, већим бројем осуда, најчешће врше истородна дела и јављају се као ситни лопови, препродавци украдене робе, ситни шверцери, проневеритељи, уцењивачи), ситуационних и осталих повратника. Професионалци криминалци се могу поделити према врсти криминалне активности и типу специјализације на: провалнике, ђепароше, варалице, фалсификаторе, коцкаре и шверцере.⁽²¹⁾

У оквиру категорије професионалних криминалаца највише је описиван тип професионалног лопова. Прву студију о професионалном лопову написао је Сутхерланд, који је приказујући каријеру једног познатог професионалног лопова Сика Конвела, извео закључке о карактеристикама људи ове групе. Професионални лопов је, према схватању Sutherlanda, човек чија је професија да краде или другим речима, човек за кога крађа представља прави занат. Основне карактеристике професионалног лопова су: своје време и енергију посвећује крађи: свака акција је студиозна и добро припремљена: поседује разне технике и методе које користи у различитим ситуацијама и околностима; врло је покретљив и ради свуда. Професионални лопови имају прихваћен стални статус на пољу криминала, који се заснива на њиховом великом знању, вештини, важним везама и утицајима, лопом облачењу, манирима. Појединац не може постати професионални лопов ако га као таквог не прихвати група професионалних лопова. У оквиру групе професионалних лопова влада солидарност, узајамно помагање, они саопсећају једни са другима и упознају се са заједничким проблемима. Професионални лопов се не постаје "преко ноћи", особа која улази у "професионалне воде" не напушта свој легитимни посао, већ ствара везе између своје званичне службе и будућег занимања, постајући најпре "помоћник" неког већ признатог професионалног лопова. Најважнија карактеристика у каријери професионалног криминалца је да избегне притвор и затвор - ако се прво деси, друго не сме' никако. Постоје примери дугогодишњих криминалаца који су имали веома јак имунитет у односу на хапшење, јер су увек били спремни да подкупе полицију или службенике знајући поуздано како се може доћи до њих.⁽²²⁾

Форме професионалне крађе су, како наводи Reckles, различите и могу се поделити на следеће категорије: 1. ђепарење, 2. крађе из банака и канцеларија, 3. крађе по радњама, 4. крађе у златарама, 5. крађе по хотелским собама, 6. игре поверења, 7. пуштање нелегалних чекова, 8. уцењивање људи који су у већ у таквом послу.⁽²³⁾

2.4. Класификације рецидивиста на основу истраживања

Постоје класификације рецидивиста настале на основу емпиријског материјала. Приликом истраживања кворте поврата код отпуштених осуђеника - рецидивиста мушког пола из неколико завода у Немачкој (истраживање је обухватило период 1971-1974. и 463 случајева) посматране су карактеристике три типа повратника: разбојника, лопова и превараната.⁽²⁴⁾

За групу "разбојника" дате су следеће карактеристике: релативно су млади -приликом прве осуде на казну лишења слободе две трећине је било старије од 18 година а једна трећина старија од 23 године; многи од њих су завршили основну школу; више од трећине је завршило занат; 45% је било запослено на слободи; пре последњег хапшења једна трећина је живела у срећеним породичним условима; временски период проведен на слободи између две осуде код већине је био знатно дужи него код лопова и варалица; 42% је почело са вршењем кривичних дела под утицајем алкохола.

21) Милосављевић, М., op.cit.c.91.

22) Sutherland, E.: The profesional Thief, The University of Chicago, press. Chicago, 1958.

23) Reckles, W.: op.cit.c.

24) Rehn, G.: Behandlung im Strafvollzug, Beltz Verlag, Weinheim und Basel, 1979, c.139-141.

У категорији "варалица" (превараната) више од половине има завршену основну школу; једна половина чак завршено професионално образовање; готово једна трећина је пре последњег кажњавања живела у срећеним породичним условима; у време проведено на слободи били су континуирано запослени; према највећем броју изречене су мере лишења слободе до 21. године; само код 16,2% евидентирана је употреба алкохола у време извршења кривичног дела. За разлику од разбојника, преваранти су спретнији, па изгледа да се много боље прилагођавају опште важећим нормама заједничког живота.

"Лопови" имају знатно лошије карактеристике од "разбојника" и "варалица": 70% је пре последњег хапшења живело у несрећеним породичним односима; већина има много више изречених казни лишења слободе од претходне две категорије: многи од њих су били између често високог броја претходних казни само кратко време на слободи.

Приликом истраживања категорије вишеструких повратника мушког пола који су казну лишења слободе издржавали у КПД у Нишу у току 1976.г. ⁽²⁵⁾ запажен је један посебан тип вишеструких повратника који не само што је понављао вршење кривичних дела и био више пута осуђивац, већ је непосредно после изласка из установе за извршење казне лишења слободе (у кратком временском интервалу од изласка са издржавања казне) поново вршио нова кривична дела и по осуди за та извршена дела поново долазио на издржавање казне лишења слободе у исту или другу установу. Такав тип повратника, који се од осталих разликује по континуитету у вршењу кривичних дела и понављању вршења кривичних дела у кратким временским интервалима од изласка из установе, у наведеном истраживању назван је "стално осуђиваним лицима". Знаци, "стално осуђивана лица" су посебан тип вишеструких повратника који вршење кривичних дела понавља одмах после издржавања казне лишења слободе за раније извршено дело, не показује прилагодљивост животу на слободи и враћа се у установу за извршење казне лишења слободе. У установама за извршење казне лишења слободе, које су им временом постале други дом, проводи знатан део година почев од малолетства, преко година пуне зрелости и снаге, а неки од њих у установама дочекају и старост.

Истраживана категорија "стално осуђиваних лица" показује следеће карактеристике: пре осуде на казну лишења слободе коју издржавају у казнено-поправном дому били су осуђивани најмање пет пута а највише тринаест пута; између појединих осуда до поновног доласка на издржавање казне није прошло више од три године; највећи број је узрата од 30-40 година; већина је почела са вршењем кривичних дела у малолетству; највише је вршило истоврсна кривична дела која су углавном припадала имовинском криминалитету; сва кривична дела била су извршена са унишљајем; потичу из породица са лошим породичним односима; највише је неожењених и разведених, док они који су у браку уопште не одржавају везе са породицом; већина је на издржавање казне дошла без основног образовања или са највише четири разреда основне школе; у установама за извршење казне лишења слободе проводили су више година (од шест до двадесет), док је време проведено на слободи између појединих осуда у просеку износило две године.

Наведене класификације рецидивиста настале на основу емпиријског истраживања имају пре свега практичну вредност, али се могу користити у теоријском уопштавању и стварању криминолошких и педолошких класификација.

25) . Константиновић, С.: Стално осуђивана лица. ЈРККП. Београд, 4/1977, с.113-125.

Dr VIDOJE MILADINVIĆ, prof.,
Dr SLOBODANKA KONSTATINVIĆ, prof.,
Dr VOJISLAV DJURĐIĆ, prof.

GRIMINOLOGICAL CLASSIFICATIONS OF THE RECIDIVISTS

- Summary -

Owing to their characteristics recidivists are a very heterogeneous category of delinquents. It is possible, however, to make up various classifications and typology of the recidivists depending on the starting criteria, needs and aims of the classification. The most widely spread one is the classification of the recidivists into the following three categories: occasional delinquents, tendency delinquents and the professional delinquents. Occasional delinquents are persons socially incapable of adjusting themselves and who, by repeating criminal acts, gradually get accustomed to criminal behaviour. Tendency delinquents show tendency and habits to act criminally just the same as the occasional ones do, but their criminal tendency is caused by endogenous factors. Professional delinquents are those persons who perform their criminal activity in the form of craft, as their regular profession. In addition to this classification of recidivists there are the other ones made on the basis of empiric researches.

